

Olesja Potarzhevskaja

ORIGIN AND WORD FORMATION OF SURNAMES OF THE VILLAGE SHVAJKIVKA OF BERDYCHIV DISTRICT OF ZHYTOMYR REGION

The paper deals with the inhabitants' surnames main ways of origin in the definite settlement. The attention is paid to formants that formed the surnames, the necessity to research the antroponyms etymology is proved, and the importance to explore such units on the small territory to find out specific tendencies of Ukrainian antroponymy is shown.

Keywords: surname, onim, origin of antroponyms, appellative and proprial vocabulary, antroponymical system.

Матеріал надійшов 19.10.2012.

УДК 81–119

Соловійова В.-О. В.

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ І ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

У статті окреслено панораму поглядів на сутність і статус когнітивної лінгвістики в контексті історії зародження й інституалізації цього дослідницького напрямку. Зокрема увагу приділено терміну «когнітивна лінгвістика» в розробках американських лінгвістів. Також описано специфіку функціонування американської теорії в працях європейських теоретиків, де це поняття розширилося і ускладнилося. Наголошується важливість конкретизації терміну, розмежування «американської» чи англо-мовної і східноєвропейської чи «російськомовної» традиції лінгвістичного когнітивізму.

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, когнітивна граматики, концептуалізація, семантика, лінгвоконцептологія, термінологія.

Поняття «когнітивна лінгвістика», незважаючи на звучність і регулярну відтворюваність цієї терміносполуки, викликає неоднозначне сприйняття у фахових колах. На відміну від когнітивістики (когнітології, когнітивної науки), яка вже отримала міцний ґрунт у багатьох сферах знання, когнітивна лінгвістика як її частина наразі має численні, часто суперечливі трактування статусу і місця серед інших мовознавчих підходів. Під питанням, найперше, опиняється дисциплінарний статус того, що прийнято називати «когнітивна лінгвістика». Щоб отримати об'єктивне уявлення про статус і сутність когнітивної лінгвістики, звернемося до історії виникнення і розвитку цього поняття та окреслюваних ним ідей у працях лінгвістів, які вже здобули статус класиків цього напрямку, а також представників так званого другого покоління лінгвістів-когнітологів.

Сучасна американська дослідниця С. Кеммер у своїй статті «Когнітивна лінгвістика: історич-

не підґрунття» найвпливовішими дослідниками у цій галузі назвала В. Чейфа, Ч. Філлмора, Дж. Лейкофа, Р. Ленгекера і Л. Талмі. На думку С. Кеммер, саме ці мовознавці своїми дослідженнями започаткували новий підхід до опису мови й лінгвістичної теорії [11]. Такий погляд поділяють більшість дослідників, серед яких автори-упорядники авторитетного видання «Оксфордський посібник з когнітивної лінгвістики» Д. Джірерте і Г. Кюйкенс, які називають Дж. Лейкофа, Р. Ленгекера і Л. Талмі — «ключовими фігурами» і «батьками-засновниками» когнітивної лінгвістики у кінці 70-х — початку 80-х років ХХ ст., але також виділяють ще два хронологічних кола когнітивних лінгвістів наступних поколінь. «Друга хвиля» — з кінця 80-х років минулого століття — склалася із ранніх прихильників, колег і перших студентів трійки засновників. Серед них вже відомі й поважні дослідники, імена яких також міцно асоціюються із когнітивною лінгвістикою, — Ж. Фоконьє,

М. Джонсон, Р. Гіббс, Б. Крофт, А. Голдберг, С. Кеммер та деякі інші. Далі автори вказують, що приблизно в той же час певна кількість дослідників, переважно із Західної і Центральної Європи, підхоплюють ідеї когнітивної лінгвістики, намагаючись розвинути їх на своєму національному ґрунті. До цього кола належать Р. Дарвен, Б. Рудзка-Остин, Дж. Тейлор, К. Сінья, Б. Левандовська-Томашик, а також самі упорядники цього видання — Д. Джірертс і Г. Кюйкенс [17, 7].

У численних загальнооглядових працях наголошується, що когнітивна лінгвістика зародилася у кінці 70-х — на початку 80-х років у Сполучених Штатах Америки з культових публікацій Р. Ленгекера «Основи когнітивної граматики», Дж. Лейкофа «Жінки, вогонь та небезпечні речі: що категорії можуть розповісти про розум», «Метафори, якими ми живемо», Л. Талмі «До когнітивної семантики», чи не кожна з яких стала бестселером. Хоч на цьому етапі становлення когнітивної лінгвістики ще не було академічної єдності, проте вже доволі чітко були сформульовані основні принципи, спільні для кожної з наведених праць, які й заклали основу когнітивної лінгвістики. «Одним з важливих припущень, яке поділяли всі дослідники, було те, що значення є настільки центральним для мови, що воно мусить стати головним фокусом дослідження. Мовні структури виконують функцію вираження значення, і як наслідок планування значення і форми є головним предметом лінгвістичного аналізу. Мовні форми з цього погляду є міцно пов'язаними із семантичними структурами, для вираження яких вони спроектовані. Ці семантичні структури всіх значенневих мовних одиниць можуть і повинні бути дослідженими» [11].

Важливо також зазначити, що такі погляди зародилися як опозиція до панівної тоді хомськианської лінгвістики, відповідно до якої значення було залежним і периферійним у дослідженні мови. Центральним об'єктом лінгвістичного дослідження проголошувався синтаксис. Відповідно, мовні структури не виникають із значення, а управляються принципами, правилами абсолютно не пов'язаними із їхньою семантикою [1, 258]. Тому проблеми пов'язаності семантики і морфо-синтаксичних структур не досліджувалися. У центрі уваги мовознавців залишалися внутрішньомовні структурні принципи як пояснювальні конструкції.

У цей час в Америці також почала активно розвиватися функціональна лінгвістика, зокрема у роботах Дж. Байбі, Б. Камрі, Дж. Геймана, П. Гопера, С. Томпсон і Т. Гівона. Основним інтересом їхніх досліджень було з'ясування принципів, що пояснювали б мову як комунікативну систему, безвідносно до того, чи стосуються во-

ни структур розуму, свідомості, мислення людини. Цей напрям розвинувся у функціональну дискурс-лінгвістику і функціонально-типологічну лінгвістику. Одночасно історична лінгвістика, зокрема представлена у працях Е. Трогот і Б. Гейна, почала працювати з основами граматики калізації. Усі описані теоретичні розробки створювали сприятливе тло для когнітивної лінгвістики, оскільки також поділяли позицію, що найефективніше мову можна дослідити і описати, лише зважаючи на її когнітивні, емпіричні і соціальні контексти.

Також у 70-х роках ХХ ст. розроблюється «стратифікаційна», яка пізніше отримала назву «нейрокогнітивна», лінгвістика С. Лемб та «граматика слів» Д. Хадсона [4].

Крім того, цей період розвитку американської науки позначається сильним впливом когнітивної революції в психології, що поширюється на інші галузі знання. Зокрема надзвичайної популярності набувають дослідження дитячої мови та проблем оволодіння рідною й іноземною мовами. Роботи фахівців у цій сфері, психолінгвістів — Д. Слобіна, Є. Кларк, Е. Бейтс і М. Боверман, заклали фундамент для сучасних когнітивістичних досліджень.

Самі когнітивні лінгвісти, хоч і повсякчас артикулюють свою опозиційність до теорій Н. Хомського, також наголошують, що все ж його праці 70-х років багато в чому вплинули на розробки в когнітивній лінгвістиці, зокрема на проблему оволодіння мовою. Н. Хомський у цей час висуває сильну тезу про вродженість мовних здатностей людини [5], яка провокує велику дискусію у сфері оволодіння мовою, відголоски якої помітні й у сучасних мовознавчих розвідках відповідної спрямованості. Його ідея полягала в тому, що процес оволодіння мовою є «логічною проблемою» більше, ніж емпіричною. Тобто це явище розглядалося як маргінальне відхилення від операцій встановлення параметрів вроджених правил. Очікувано, з цими твердженнями не могли погодитися функціонально й когнітивно орієнтовані лінгвісти, а також широке коло дослідників, які вивчали процеси оволодіння мовою на емпіричному рівні.

Вже під кінець 80-х років означену лінгвістичну проблематику розвивають Ч. Філлмор, Дж. Лейкоф, Р. Ленгекер і Л. Талмі. Хоч їхні підходи до опису радикально відрізнялися між собою, фундаментальний зв'язок все ж зберігався, завдяки чому саме від цього часу можемо говорити про становлення когнітивної лінгвістики як окресленого напрямку. Так, наприклад, ідеї Ч. Філлмора розвинулися у теорію фреймової семантики, згодом у співпраці з іншими дослідниками вийшла праця «Конструкційна граматики» [11].

Дж. Лейкоф став добре відомим завдяки своїй розвідці про метафори, метонімії та процеси категоризації у мові. Метафори потрапляють у центр уваги науковців-когнітивістів, оскільки вважається, що саме вони є основою концептуальної системи людини. Серед розвідок, присвячених цій проблематиці, варто відзначити праці М. Осборна, Д. Джеймисон, Дж. Джейнса. Як зазначає Е. Будаєв: «Всі розглянуті дослідження сприяли становленню когнітивного підходу до метафори, але саме в книзі Дж. Лейкофа і М. Джонсона «Метафори, якими ми живемо» (1980) була розроблена теорія, яка привнесла системність у опис метафори як когнітивного механізму і продемонструвала великий евристичний потенціал застосування теорії в практичному дослідженні» [2]. Тобто саме Дж. Лейкоф і М. Джонсон започаткували новий погляд на сутність явища метафори і метафоричності загалом, пов'язавши їх із ментальними процесами у мозку індивіда. Саме цей підхід увійшов до основи теперішнього найновішого і найзагальнішого розуміння метафори та механізмів, за якими вона твориться.

Отже, головною тезою спільної праці науковців є те, що «Метафора в когнітивістиці — це спосіб пізнання, спосіб концептуалізації і переконцептуалізації дійсності. Так, метафори в мові — це не прикраса думок, а віддзеркалення концептуальних метафор, що закладені в понятійній системі людини і структурують її сприйняття, мислення і діяльність. Поняття метафори не обмежується її традиційною роллю у мові поезії, вона розглядається як головний засіб нашої концептуальної системи, за допомогою якого ми розуміємо та сприймаємо один тип об'єктів у термінах об'єктів іншого типу» [12, 5].

Розробки Р. Ленгекера розвинулися у цілісну теорію, відому спочатку як «просторова граматики», яка згодом переросла у фундаментальну для цілого напрямку «когнітивну граматику». У 1987 р. виходить перший том класичної праці Р. Ленгекера «Основи когнітивної граматики» і неодноразово перевидається з виправленнями і доповненнями чи скороченнями, крім того, основні тези Ленгекерової теорії лягають в основу ще декількох його монографій: у 1991 р. — «Поняття, образ і символ: когнітивні основи граматики» і другий том «Основ когнітивної граматики», у 1999 р. — «Граматики і концептуалізація», врешті у 2008 виходить «Когнітивна граматики: загальний огляд» [14, 3].

Л. Талмі у другій половині вісімдесятих років опублікував низку статей, присвячених дослідженню зображальних систем мови, всі вони зібрані у двотомному виданні 2000 р. під назвою «До когнітивної семантики». У передмові до видання 2000 р. автор зазначає: «Під індивідуаль-

ним заголовком «Система структурування поняття», перший том висвітлює матеріал, що демонструє засадничі системи, якими мова формує поняття. І під індивідуальним заголовком «Типологія і процес структурування понять» другий том, у центрі якого дані про типології, відповідно до яких структуруються поняття, і про процеси, внаслідок яких це відбувається» [15, 1].

У термінологічному словнику когнітивної лінгвістики В.Еванса узагальнено основні тези Л. Талмі: «Площина наукових розробок, відома як когнітивна семантика, присвячена дослідженню взаємозв'язків між досвідом, концептуальною системою і семантичною структурою закодованими в мові. У спеціальних термінах лінгвістики, що працюють у сфері когнітивної семантики, досліджують поняттєві структури (репрезентації знань) і концептуалізацію (конструювання значення). Когнітивні семантисти використовують мову як лінзу, через яку можна прискіпливо вивчати ці когнітивні явища. Як наслідок, дослідження когнітивної семантики тяжіють до зацікавлення моделюванням людського розуму настільки, наскільки це входить у вивчення лінгвістичної семантики. Як ширша ініціатива когнітивна лінгвістика, до складу якої вона належить, когнітивна семантика є швидше підходом, аніж конкретно визначеною теорією» [8, 26].

Крім того, у цей час Ж. Фоконьє висуває свою теорію «ментальних просторів», на яку його надихнули погляди О. Дакрота. Згодом ця теорія лягає в основу розробленої разом із М. Тернером концепції «концептуального змішування», яка оригінальним чином поєднує і розвиває основні позиції когнітивної граматики Р.Ленгекера і теорії концептуальні метафори Дж. Лейкофа.

Як зазначають численні дослідники історії становлення когнітивної лінгвістики, під кінець вісімдесятих особливо посилюється авторитет Дж. Лейкофа та Р. Ленгекера, їхні праці знаходять своїх прихильників уже не тільки в США і Західній Європі, але й по всьому світу, в Польщі, Бельгії, Німеччині, Японії. У цих регіонах лінгвісти починають досліджувати мовні проблеми у когнітивному аспекті, безпосередньо покликаючись на праці Дж. Лейкофа і Р. Ленгекера. У 1987 р. виходить у світ авторитетна книга Дж. Лейкофа «Жінки, вогонь і небезпечні речі», а незабаром і перший том «Основ когнітивної граматики» Р. Ленгекера, окремі частини якого вже з'являлися у спеціалізованих періодичних виданнях.

Як зазначає сам Р. Ленгекер у передмові до «Поняття, образ і символ», у цей період починається активний розвиток когнітивної лінгвістики, чому неспростовним доказом стало заснування національних наукових товариств з когні-

тивної лінгвістики в Іспанії, Фінляндії, Польщі та Японії. «Зростання такого масштабу вимагало інституалізації. Надзвичайно важливою для розвитку когнітивної лінгвістики стала різнобічна підтримка Mouton de Gruyter¹ і його представників. Mouton de Gruyter було присутнє при заснуванні International Cognitive Linguistics Association² і на кожному її що-дворічному засіданні, що тепер називається Міжнародна конференція з когнітивної лінгвістики» [13, ix].

Перші публікації у видавництві Mouton de Gruyter з'явилися 1988 р. — збірник статей під загальною редакцією Б. Рудзи-Остин, до якого увійшли засадничі праці «батьків» когнітивної лінгвістики. Перша конференція з когнітивної лінгвістики відбулася у 1989 р. у Дуйсбурзі (Німеччина) за ініціативи Р. Дарвена. Саме на цій конференції було вирішено заснувати профільну організацію — Міжнародну асоціацію когнітивної лінгвістики, покликану об'єднати дослідників, що працюють у новітньому напрямі. Очікувано, ICLA за результатами регулярних конференцій і за сприянням видавництва Mouton de Gruyter почала видавати перший спеціалізований науковий журнал з когнітивної лінгвістики — «Cognitive Linguistics», який був задуманий ще у 1980-х, а перший випуск з'явився у 1990 р. під загальною редакцією Д. Джіреттса.

Також на конференції в Дуйсбурзі Дарвен зініціював заснування серії книг «Дослідження з когнітивної лінгвістики» для публікації нових праць, що розвивають і поширюють дослідження у цій сфері. Першою книгою з цієї серії була вже згадувана «Поняття, образ і символ» Р. Ленгекера, а другою — його ж «Основи когнітивної граматики» (другий том).

Молодий британський дослідник явища когнітивної лінгвістики — В. Еванс у своєму огляді «Когнітивної лінгвістики: огляд» зазначає, що вже «до початку 1990-х розростання популярності досліджень у сфері когнітивної лінгвістики охопило Європу й Північну Америку, і оформилася порівняно велика міжнародна група дослідників, які ідентифікували себе як «когнітивні лінгвісти» [9, 5].

Тобто можна ствердити, що у 1990-х роках когнітивна лінгвістика була визнана у світі як важлива галузь спеціалізації в межах широкого наукового напрямку «мовознавство». Роботи Дж. Лейкофа, Р. Ленгекера і Л. Талмі сформували провідні напрями у теорії, але зв'язки з окремими близькими теоретичними розробками, як, наприклад, «конструкційна граMATика», були проведєні багатьма сучасними дослідниками галузі,

які намагалися подолати зовнішню розрізненість головних теорій, шукаючи й наголошуючи базові точки дотику в строкатості досліджень когнітивізму. Нові випуски журналу ICLA засвідчують широту тематики і міжнародний статус досліджень з когнітивної лінгвістики на сучасному етапі.

У середині 1990-х років визначальні здобутки численних інтелектуальних практик у межах когнітивної лінгвістики були підсумовані в енциклопедичному довіднику «Посібник з граматики» так: «Оскільки когнітивна лінгвістика розглядає мову як вбудований елемент загальної когнітивної здатності людини, основними спеціалізованими темами її досліджень є: структурні властивості категоризації натуральної мови (такі, як прототипність, семантична полісемія, когнітивні моделі, ментальні відображення і метафори); функціональні основи мовної організації (такі, як іконічність і природність); концептуальна взаємодія між синтаксисом і семантикою (що досліджує когнітивна і конструкційна граMATика); емпірична й прагматична основи мовного вжитку; і взаємозв'язки між мовою і думкою, включаючи питання про релятивізм та концептуальні універсалії» [10, III–II2].

На думку С. Кеммер, такий спектр тематичних досліджень у межах когнітивної лінгвістики зближує її з функціональною лінгвістикою, описовим мовознавством, психолінгвістикою, лінгвістичною прагматикою і дослідженнями дискурсу [11].

Також дослідниця наголошує, що для багатьох дослідників описуваного напрямку когнітивне мовознавство привабливе саме тим, що воно надає більш солідний і правдоподібний підхід, набір теоретичних розробок щодо синтаксису й семантики, ніж це робить генеративна лінгвістика. З іншого боку, вагомим аргументом може бути також можливість за посередництвом когнітивної лінгвістики вибудувати шлях до досліджень мозку, процесів у ньому.

На сучасному етапі, починаючи з 2000-х років, центр розвитку досліджень у когнітивній лінгвістиці територіально зміщується в Європу, конкретніше, більш активними стають регіональні асоціації когнітивних лінгвістів у Польщі, Росії (Україна лишається не поміченою для аналітиків розвитку і поширення когнітивної лінгвістики у світі). Видається, що особливу активність виявляє саме польська організація когнітивних лінгвістів. Зокрема, одна з найвідоміших польських дослідниць у галузі когнітивної лінгвістики Є. Донбровська в 2006 році стала редактором ще одного авторитетного періодичного видання Міжнародної асоціації когнітивної лінгвістики — «Щорічний огляд досліджень з когнітивної лінгвістики». Крім того, за результа-

¹ Впливове в Європі й світі академічне видавництво, зараз відоме як Walter de Gruyter.

² Міжнародна асоціація когнітивної лінгвістики, аббревіатура ICLA.

тами 10-ї Міжнародної конференції з когнітивної лінгвістики, що в 2007 р. відбулася у польському місті Кракові (результати опубліковані у 14 випуску «Застосування когнітивної лінгвістики» під заголовком «Когнітивна лінгвістика в дії: від теорії до застосування і навпаки»), можна підсумувати певну регіональну специфіку польських досліджень: здебільшого це праці, присвячені проблемам мовного навчання та іншим наголошено практичним аспектам застосування теорій когнітивної лінгвістики [6, 1].

Щодо специфіки поширення описуваного напрямку в регіоні Східної Європи, то варто вказати на думку низки дослідників, які помічають певну відокремленість і своєрідність побутування цього напрямку в слов'янському мовознавстві. Так, вже згадуваний В.Еванс, описуючи умови зародження когнітивної лінгвістики, уточнює, що історія розвитку цього підходу більшою мірою стосується «англомовного академічного дискурсу», оскільки, як йому відомо, десь у той самий час, тобто приблизно в 70–80-ті роки, теорії з подібними засадничими принципами когнітивної лінгвістики незалежно розвивалися в «російськомовному академічному дискурсі», представником якого В. Еванс вважає польського етнолінгвіста Є. Бартмінського [9, 2].

Подібних поглядів дотримуються автори російськомовної «Когнітивної лінгвістики» З. Попова й І. Стернін: «У Росії розроблялися теорії значення слова на основі компонентного аналізу. Семантичні параметри, знайдені Ю. Д. Апресяном, І. А. Мельчуком, А. К. Жолковським, дозволили почати зіставлення семантичних словників, пошуки семантичних першоелементів. (...) Обидва напрями — класичний американський когнітивізм і російські структурно-семантичні дослідження — розвивалися незалежно одне від одного і використовували різну термінологію, проте відкриті в результаті цих досліджень категорії в багатьох відношеннях перетинаються. Це добре показано в роботах Е.Рахліної, яка спробувала зіставити термінологію американських когнітивних лінгвістів і московської семантичної школи Ю. Д. Апресяна (Рахилина, 1998, 2000)» [3, 11–12]. Також можемо виснувати, що подібна ситуація склалася і з польською мовознавчою традицією, яку певним чином зачепив у своєму огляді В. Еванс і яку також згадують З. Попова й І. Стернін у цитованій праці, говорячи про подібний когнітивний характер робіт А. Вежбицької, яка проте не належить до «класичної» американської когнітивної лінгвістики. З іншого боку, зараховувати А. Вежбицьку до польської лінгвістичної традиції теж видається не коректним, хоч безумовно певна спільність може бути віднайдена у загальній культурологічній спрямованості мовознавчих досліджень у

А. Вежбицької, як і у багатьох відомих польських лінгвістів (Є. Бартмінський, П. Анушевич).

У цьому контексті цікавий коментар З. Цигаль-Крупової, яка покликаючись на чеських дослідниць — авторок праці з когнітивної лінгвістики «Що на серці, те й на язика», зауважує, що варто звернути увагу на «відмінність американської і польської концепцій когнітивізму. Перша характеризується зв'язком із психолінгвістикою і нейролінгвістикою, натомість друга розвинула поняття мовної картини світу, має міцний зв'язок з етнолінгвістикою, антропологічною лінгвістикою і лінгвокультурологією» [7, 286].

Отже, існує група науковців, об'єднана «англомовним академічним дискурсом» (за означенням В. Еванса). Ця група дослідників схильна визначати когнітивну лінгвістику не як дисципліну чи впорядковану мовознавчу теорію, але як підхід, сукупність різноспрямованих досліджень з визначеними ключовими принципами. В. Еванс пояснює, що «Когнітивна лінгвістика найкраще може бути описана як «рух» чи «ініціатива» («enterprise»), зокрема тому, що вона не констатує жодної чітко виписаної теорії. Натомість, вона є підходом, що об'єднує загальний набір сутнісних вимог і провідних принципів, які приводять до постановки різного роду теорій, що доповнюють одна одну, накладаються чи навіть конкурують між собою» [9, 2].

Більш відомий британський когнітивний лінгвіст Дж. Тейлор у своїй фундаментальній праці «Когнітивна граматика» у вступних розділах також приділяє значну увагу проблемі означення тих чи інших лінгвістичних розробок як таких, що виконані в сфері когнітивної лінгвістики. Спершу дослідник вдається до пояснення різниці між близькими поняттями, зокрема зазначає, що використовує в зазначеній праці термін «когнітивна лінгвістика» для окреслення доволі широкого кола досліджень у сучасному мовознавстві. Цей термін у його трактуванні охоплює багато різних підходів, методологій і тенденцій, пов'язаних деякими спільними принципами, головним з яких є переконання, що мова є інтегральною частиною людського пізнання. Тому кожне суттєве дослідження мовних явищ має бути виконане з урахуванням знань про когнітивні властивості людини. Отже, когнітивна лінгвістика ставить собі за мету пошук відповіді, що міститися в теорії пізнання, на питання: що значить знати мову, у який спосіб людина здобуває це знання і як його використовує [16, 4].

Надзвичайно важливим у цьому плані постає також зауваження Дж. Тейлора про доцільність виділення «когнітивної лінгвістики «в широкому розумінні» — для окреслення будь-яких теорій мови, які поділяють тезу, про те, що мовні

знання мають відображення в розумі й мисленні, незалежно від того, чи ці теорії також поділяють тезу, що факти, пов'язані з мовним знанням, повинні корінитися в нашому загальному знанні про людську когніцію» [16, 5–6].

Як узагальнення всього описаного вище наведемо цитату-визначення оксфордського посібника з когнітивної лінгвістики: «Когнітивна лінгвістика — це підхід до аналізу натуральних мов, який зародився у кінці 70-х на початку 80-х років у роботах Дж. Лейкофа, Р. Ленгекера та Л. Талмі, відповідно до якого мова є інструментом для організації, обробки і передачі інформації. З цього ракурсу аналіз концептуальної й емпіричної основи мовних категорій є основним

інтересом когнітивної лінгвістики: формальні структури мови вивчаються не як автономні утворення, а як відображення загальної концептуальної організації, основ категоризації, механізмів обробки та впливів зовнішніх чинників, зокрема досвіду» [17, 3]. Таким чином, підсумовуємо, що поняття «когнітивна лінгвістика» ввійшло в науковий вжиток з праць американських мовознавців 80-х років минулого століття, присвячених подоланню панівної тоді формалістсько-генеративної теорії мови. Надалі поняття здобуло широку популярність, зокрема й у Східній Європі, й почало використовуватися на позначення широкого кола праць про ментальну складову мови.

1. Алпатов В. История лингвистических учений : учебное пособие / В. Авлапов — 4-е изд., испр. и доп. — М. : Языки славянской культуры, 2005. — 368 с.
2. Будаев Э. Становление когнитивной теории метафоры [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.philology.ru/linguistics1/budaev-07.htm>.
3. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. — М. ; АСТ : Восток-Запад, 2007. — 314, [6] с. — (Лингвистика и межкультурная коммуникация. Золотая серия).
4. Beedham C. Language and Meaning : The structural creation of reality / C. Beedham // Studies in Functional and Structural Linguistics. — V. 55. — Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2005. — 226 p.
5. Chomsky N. Three Factors in Language Design / N. Chomsky // Linguistic Inquiry. — Vol. 36. — Num. 1. — Winter 2005. — P. 1–22.
6. Cognitive linguistics in action: from theory to application and back / [ed. by Elzbieta Tabakowska, Michał Choiński, Łukasz Wiraszka]. — Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2010. — 411 p. — (Applications of cognitive linguistics; 14).
7. Cygal-Krupowa Z. Czeska książka o lingwistyce kognitywnej : recenzja / Z. Cygal-Krupowa // Etnolingwistka. Problemz języka i kultury. — Lublin: Wydawnictwo Uniwersztetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2007. — № 19. — S. 285–287.
8. Evans V. A Glossary of Cognitive Linguistics / V. Evans — Edinburgh : Edinburgh University Press, 2007. — 240 p.
9. Evans V. Cognitive Linguistics : An Introduction / V. Evans, M. Green. — Edinburgh : Lawrence Erlbaum Associates ; Edinburgh University Press, 2006. — 812 p.
10. Geeraerts D. Cognitive Linguistics / D. Geeraerts // Handbook of Pragmatics / [J. Verschueren, J.-O. Östman and J. Blommaert, eds.]. — Amsterdam : John Benjamins, 1995. — P. 111–116.
11. Kemmer S. About Cognitive Linguistics: Historical Background [Електронний ресурс] / S. Kemmer. — Режим доступу : <http://www.cognitivelinguistics.org/cl.shtml>.
12. Lakoff G. Metaphors We Live By / G. Lakoff, M. Johnson. — Chicago : University of Chicago Press, 1980. — 242 p.
13. Langacker R. Concept, image, and symbol: the cognitive basis of grammar / R. Langacker. — 2nd ed. with a new pref. — Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2002. — 400 p. — (Cognitive linguistics research; 1).
14. Langacker R. Foundations of Cognitive Grammar : Theoretical prerequisites / R. Langacker. — Stanford, California : Stanford University Press, 1999. — Vol. 1. — 516 p.
15. Talmy L. Toward a Cognitive Semantics / L. Talmy. — Cambridge, Massachusetts : The MIT Press, 2000. — Vol. 1. Concept Structuring Systems. — 565 p.
16. Taylor J. Gramatyka kognitywna / J. Taylor ; [przekład M. Buchta, Ł. Wiraszka]. — Kraków : UNIVERSITAS, 2002. — 755 s.
17. The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics / [ed. by D. Geeraerts, H. Cuyckens]. — New York : Oxford University Press, 2007. — 1334 p.

Vseslava-Oleksandra Soloviova

COGNITIVE LINGUISTICS: HISTORY OF DEVELOPMENT AND PROBLEMS OF DEFINITION

The article analyzes different traditions of interpreting the meaning and status of cognitive linguistics since the time of its origin and institutionalization as a research field. In particular, special attention has been paid to the concept of «cognitive linguistics» in the works of American linguists. The article also examines a reception of American theory by European linguists who largely contributed to its elaboration. It underlines both the need of concretization of the term and differentiation between «American» or Western and «Russian» or Eastern traditions of cognitive linguistics.

Key-words: cognitive linguistics, cognitive grammar, conceptualization, semantics, linguistic conceptualization, terminology.

Матеріал надійшов 16.11.2012.